

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА И ГЕНЕТИЧНА ПСИХОЛОГИЯ“

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Соня Карабельова

на докторската дисертация на тема:

**„СТРАХ ОТ РАЗКРИВАНЕ НА НЕКОМПЕТЕНТНОСТТА -
ПСИХОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА СИНДРОМА ИМПОСТЪР“**

**Автор на дисертационния труд: Виктория Венциславова
Евлогиева**

Виктория Евлогиева завършва бакалавърска степен по Психология и магистърска степен по Клинична и консултативна психология в СУ „Св. Кл. Охридски“. След успешно издържан конкурс през 2018 г. тя е зачислена за редовен докторант по Психология на здравето към катедрата по Обща, експериментална, развитийна и здравна психология.

Дисертационният труд е в сферата на утвърдената в практиката научно-изследователска област на психология на здравето. Темата на разработката е значима от гледна точка на оптималното психично функциониране и справяне със съмненията на индивида за некомпетентност, които водят до засилване на чувството за страх от провал, отхвърляне и изоставяне, вярване за невъзможността да се отговори на очакванията на другите и чувството за посредственост. Актуалността на проблематиката се повишава от факта, че в научната литература синдромът импостър включва когнитивни, емоционални и поведенчески аспекти и изследванията в тази област са твърде малко. Проучването на този универсален и едновременно с това културно-специфичен проблем допринася за разработване на диагностични и интервенционни методи и техники, които да се използват за повишаване

на ефективността в междуличностните взаимодействия. В тази връзка смятам, че резултатите от подобно проучване са значими от приложно-практическа гледна точка.

В тези интерпретативни рамки акцентът е поставен върху проучване на личностните аспекти, които в най-голяма степен се асоциират с феномена импостър – страх от провал, страх от успех, перфекционизъм, социална желателност и три от домейните на петфакторния модел на личността, с цел обогатяване на научното познание по темата и принос към по-задълбоченото разбиране на феномена импостър.

Дисертацията е разработена в рамките на 166 стандартни страници и съдържа две части, структурирани от гледна точка на теоретичното и емпиричното изследване на проблематиката. Още в началото бих искала да изтъкна фактът, че В. Евлогиева използва 345 литературни източника, от които само 11 на български език, повечето от които са от последните 5-10 години. Използваната литература е релевантна и представителна за изследваната проблематика.

В теоретичен план целта на дисертационното изследване представя задълбочен анализ на същността, различните дефиниции, характеристики, форми и цикъл на феномена импостър. В тази връзка основната цел на проучването е да адаптира за българския социокултурен контекст методика за изследване на факторите, които се свързват с импостър синдрома.

Теоретичната постановка се фокусира върху доминиращите идеи в съвременната психология за дефиниране на феномена импостър и връзката му със страха от провал, страха от успех и социалната желателност. Искам да подчертая, че това е едно от малкото изследвания за българската социокултурна среда, като за проучването докторантката се позовава на огромно разнообразие и богатство от изследователски подходи за скрининг на феномена импостър. Те засягат връзката с личностни характеристики като перфекционизъм, невротизъм, екстраверсия и добросъвестност.

Основното тезисно допускане е за наличие на взаимовръзка между изследваните личностни характеристики, страха от провал, страха от успех и компонентите на феномена импостър. Теоретичният модел на дисертационното изследване е обогатен и с допускането за ефектите на личностните черти, перфекционизма и социалната желателност, опосредствани от страха от провал и страха от успех, върху феномена импостър. Прави впечатление, че изложението на факторите за повлияване е последователно от гледна точка на комбинаторното им естествено наслагване във функционални модели, което обуславя взаимовръзките между тях.

От всичко представено в теоретичната част може да се направи заключението, че Виктория Евлогиева демонстрира изявен стремеж към задълбочаване на знанията и уменията си. Тя с лекота усвоява теоретични конструкции и понятийни схеми, като проявява способност

от обемен научно-изследователски материал да синтезира конкретни и потенциално приложими идеи.

В емпиричната част на разработката В. Евлогиева представя теоретичната рамка на проучването, целта, хипотезите, задачите, процедурата на емпиричното изследване, използваните инструменти и методи за проверка на изследователските хипотези. Докторантката си поставя за цел да верифицира допускането за взаимодействие между компонентите на феномена импостър с личностните характеристики и да адаптира методика за българския социокултурен контекст.

За реализацията на целите и решаването на задачите на дисертационния труд е осъществена адаптация на следните скали и въпросници за българската социокултурна среда.

- *Скала за оценка на феномена импостър (Clance Impostor Phenomenon Scale) (Clance, 1985)* – самооценъчен въпросник за измерване на страха от оценяване, чувството за неадекватност и некомпетентност, страха от разкриване на некомпетентността.
- *Въпросник за личностните характеристики – кратка версия (NEO FFI) (Costa & McCrae, 1985)* – въпросник, основан на модела на „Големите пет“ личностни черти, от който са използвани три – невротизъм, екстраверсия и съзнателност.
- *Въпросник за оценка на страха от провал (Performance Failure Appraisal Inventory) (Conroy, 2001)* – въпросник за измерване на измеренията на страха от провал и негативните последици от него - страх от изпитване на неудобство и срам, страх от обезценяване, страх от несигурно бъдеще, страх да не разочароваш значимите други, страх да не изгубиш интереса на другите.
- *Мултидименсионална скала за оценка на перфекционизма на Фрост (Frost Multidimensional Perfectionism Scale) (Frost, 1990)* – измерва склонността към перфекционизъм и неговите измерения – притеснение за грешки, лични стандарти, очаквания от родителите, критикуване от родителите, съмнения за предприемане на действие, организираност.
- *Скала за оценка на страха от успех (Fear of Success Scale) (Zuckerman and Allison, 1976)* – измерва ползите от успеха, цената на успеха и нагласите към успеха в сравнение с други алтернативи.
- *Личностен въпросник на Х. Айзенк – скала Лъжа (Eysenck Personality Questionnaire – EPQ) (Eysenck & Eysenck, 1975)* - измерва склонността на човек да представя себе си в положителна, социално-желателна светлина.

Теоретичната и методологична обосновка е опит за преодоляване на ограниченията на линейността, като се следва интегративната концептуалност при формирането и на тестовата батерия с цел да се покрият максимален брой конструктори.

Изследването е проведено върху извадка от 609 души – 404 жени и 205 мъже на възраст между 16 и 73 години ($X=27,08$; $SD=11,53$). За целите на проучването те са групирани според демографските признаци пол, възраст, образование, заетост и заемана позиция.

Поставените в изследването цели и задачи, както и характерът на предполагаемите зависимости между изследваните конструкции, определят статистическите методи, които са използвани при обработката на получените тестови резултати. Те включват дескриптивни статистики, факторен анализ, анализ на надеждността, т-тест и еднофакторен дисперсионен анализ за независими извадки, както и корелационен, регресионен и медиаторен анализи за установяване на взаимовръзките и ефектите на изследваните феномени.

Получените резултати са описани коректно на високо професионално ниво. Представените в табличен и графичен вид данни от емпиричното изследване дават възможност за ясно отграничаване на значимите взаимовръзки между изследваните феномени. Много добро впечатление правят обобщението на резултатите и изводите от емпиричното изследване, които показват компетентността на Виктория Евлогиева да анализира и интерпретира резултати от емпирични психологически изследвания и да прави заключения за социалната практика. Всичко това показва подчертан задълбочен изследователски интерес към разглежданата проблематика.

Искам да отбележа коректното отношение към резултатите от емпиричното изследване, въз основа на което В. Евлогиева извежда и формулира някои ограничения на изследователския подход, както и насоките към бъдещи изследвания.

Основните приноси на дисертацията могат да бъдат обобщени по следния начин.

1. В теоретичен план е осъществена огромна изследователска работа и е изграден оригинален модел, който интегрира широко приети модели за концептуализация на феномена импостър с цел изясняване на взаимовръзките с личностните характеристики, които допринасят за развиване на симптомите и са свързани със стратегиите за справяне. В тази насока изключително полезен за изследователската практика е предложеният теоретичен анализ за изследователските подходи, използвани за диагностициране на проблема.

2. Висока оценка заслужава емпиричната верификация на съвременните изследователски постижения, което обогатява наличната информация и осигурява нов задълбочен поглед въз основа на разкриването на директните и индиректните взаимовръзки между изследваните феномени.

3. Организацията и провеждането на дисертационното изследване е реализирана в съответствие с най-новите постижения на изследователската практика в психологията на здравето. В този контекст значим принос е адаптацията на представителни за изследователската практика инструменти, което е важен аспект за психологията на здравето от гледна точка на консултантската практика.

4. Дисертационният труд на Виктория Евлогиева съответства на постиженията на съвременната психология на здравето и има екологична валидност.

Препоръките ми към разработката са предимно от техническо естество и не могат да се отразят на цялостните ми впечатления от разработката.

Представената от докторантката справка за научните приноси и авторефератът отразяват основните положения и постижения на дисертационния труд. По темата на дисертацията са представени две публикации, които адекватно отразяват основните изследователски постижения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смятам, че работата е написана коректно и културно. При разработката на докторската дисертация В. Евлогиева демонстрира много добър професионален стил и показва компетентност и умения да анализира теоретични подходи и емпирични данни, въз основа на които да прави съответните значими изводи и заключения за социалната практика. Също така смятам, че представеният дисертационен труд представлява цялостно и актуално изследване в значима област на съвременната психология. Научните приноси са от методологичен, теоретичен и приложно-практичен характер.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, успешно проведеното емпирично изследване и теоретичен анализ на изследователските данни, предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват **за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология (Психология на здравето) на Виктория Венциславова Евлогиева.**

25.04.2021 г.
гр. София

Подпис:
(проф. д.пс.н. С. Карабельова)